

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ

У статті розглянуто питання національних пріоритетів розвитку музейної галузі на прикладі меморіального музею Соломії Крушельницької. Досліджено і показано значення досвіду роботи музею як складової культурного розвитку України. Висвітлено значення творчої спадщини Соломії Крушельницької, розкрито сутність і особливості діяльності меморіального музею Соломії Крушельницької.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, меморіальний музей, експозиція.

Музей є важливим осередком підтримки національно духу, збереження пам'яті давніх традицій і звичаїв, пропагування творчості геніїв культури минулого та підтримки талантів сучасних, виховання в дітей та молоді поваги до історії свого народу, гуртування старших, повернення в культурно-мистецьку національну скарбницю багатства давнини.

Серед численних музеїв Тернопільщини меморіальний музей Соломії Крушельницької посідає особливе місце, оскільки увіковічує українську співачку, нашу краянку, яка здобула світову славу. Тут звучить голос великої нашої співачки та її знаменитих сучасників, проводяться музичні та літературні вечори за участю представників сучасного мистецтва, відбуваються наукові конференції з метою повернення забутих імен, дослідження народних традицій. На прикладі життя родини Крушельницьких виховується патріотизм та любов до своєї Вітчизни, сила волі та стремління духовного росту в юних громадян України.

Меморіальний музей було відкрито 22 вересня 1963 р. Відтак, 2013 р. він відзначатиме свій 50-літній ювілей. У будинку, в якому розташований музей, у 1878–1891 рр. пройшли дитячі та юнацькі роки Соломії Ямвросіївни Крушельницької. Сюди приїздила вона, перебуваючи в колі родини у 1892–1900 рр. У цьому будинку народилася і проживала до 1902 р. оперна та камерна співачка Ганна Крушельницька (1887–1965 рр.), сестра Соломії. Під керівництвом Ямвросія Крушельницького тут діяла у 1884–1885 рр. школа диригентів [1, с. 16; 2, с. 337 – 338].

Меморіальний комплекс музею також включає: муровану церкву св. Миколая 1615 р., навколо якої розміщено три козацькі хрести, кам'яний хрест «Свободи» 1848 р. та дві релігійні фігури¹; біломармуровий надгробний пам'ятник на могилі батьків Соломії Крушельницької, привезений співачкою з Флоренції (Італія), що знаходиться на сільському цвинтарі.

В кінці XIX ст. гостинний дім Крушельницьких приймав багатьох відомих діячів культури: Олександра Барвінського з дружиною Євгенією, композиторів О. Нижанківського і Д. Січинського, музичного критика В. Садовського, співака М. Менцинського, сина І. Карпенка-Карого – Юрія, письменника В. Стефаніка [3, с. 5].

Значну кількість цінних матеріалів, особисті речі співачки передала музею племінниця С. Крушельницької, професор Львівської консерваторії Одарка Бандрівська.

Життя і доля співачки продовжується в музеї, тут кожна річ нагадує про неї. Оглядаючи експозицію, відвідувач проходить її життєвими і творчими дорогами.

Переступивши поріг музею, відвідувача зустрічає чудовий фото-портрет Соломії Крушельницької – велична і прекрасна постать артистки, яка ніби запрошує гостей до своєї оселі, лине чарівний голос співачки.

Експозиція музею побудована за хронологічним принципом, мовою світлин, документів, афіш та творів образотворчого мистецтва розповідає про творчі здобутки незрівняної Соломії, її рідних і близьких, а також про вшанування її пам'яті.

Музейна експозиція широко висвітлює дружні та творчі відносини Соломії Крушельницької з видатними діячами української культури: композиторами М. Лисенком, О. Нижанківським, Д. Січинським, фольклористами Ф. Колесою, В. Гнатюком, співаками О. Мишугою, М. Менцинським, А. Носалевичем, письменниками І. Франком, М. Павликом, В. Стефаніком, О. Кобилянською, художником І. Трушем та іншими [4, с. 7].

¹У церкві св. Миколая був парохом батько співачки. У церкві зберігається священничий одяг отця Ямвросія Крушельницького та чаша, яку тримав у руках парох під час причастя.

Фонди музею налічують близько 2500 експонатів.

Музей має досить велику колекцію друкованих видань, присвячених Соломії Крушельницькій: книги, окремі статті, машинописи спогадів її сучасників: збірка спогадів і матеріалів Івана Деркача «Славетна співачка» (1956 р.), «Українські народні пісні з репертуару Соломії Крушельницької» (упорядник І. Майчик, 1971 р.), два томи «Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування» Михайла Головащенко (1978 – 1979 рр.), путівник Ігоря Герети «Музей Соломії Крушельницької» (1978 р.), роман-біографія Валерії Врублевської «Соломія Крушельницька» (1979 р.), «Віночок Соломії Крушельницької» Петра Медведика (1992 р.), «Народні пісні з села Соломії Крушельницької» Петра Медведика (1993 р.), «Звенигород» (книга дідуся Соломії Крушельницької Григорія Савчинського, 1993 р.), ювілейний альбом «Соломія Крушельницька – Квіти шани і любові» та нарис-путівник «Меморіальний музей Соломії Крушельницької» Н. Зюбровської (2007 р.); буклети, листівки, афіші до різних ювілейних дат. За участі колективу музею видано листівки: «Соломія Крушельницька» (2009 р.), «Ганна Крушельницька» (2008 р.), «Тернопільськими стежками Соломії Крушельницької» (2012 р.) [5].

У 2008 р. вийшла друком книга Петра Медведика «Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів», в якій є статті працівників музею [6]. У 2012 р. за результатами дослідження творчої долі славетної краянки працівниками музею опубліковано ряд розвідок: Зюбровська Г. «Місця перебування Соломії Крушельницької в Тернополі», «Родина Крушельницьких у житті Івана Франка»; Федун М. «До історії народного аматорського хору ім. Соломії Крушельницької (с. Біла Тернопільського району Тернопільської області)» [7]. Того ж року видано ілюстрований путівник «Меморіальний музей Соломії Крушельницької» (упорядник Н. Зюбровська) [8].

Велика група експонатів розповідає про відзначення ювілеїв співачки, вшанування її пам'яті: афіші, програми, листівки, фотокартки, замітки в пресі.

В музеї зберігаються: вимпел, присвячений Соломії Крушельницькій [9], дерев'яний портрет [10] та альбом із зображенням співачки [11], виготовлені майстрами Бучацького лісгоспзагу до 100-річчя від

дня народження, дерев'яна ручка [12], виготовлена косівськими художниками.

Зберігаються нагрудні значки, виготовлені на честь вшанування 90-річчя [13], 100-річчя славетної співачки [14] та значок «Музей Соломії Крушельницької у Львові» [15], випущений в день відкриття музею.

Зацікавлюють платівки випущених фірмою «Мелодія» із записами арій опер італійською і польською мовами та українських народних пісень, компакт-диски із записом музичних творів у виконанні Соломії Крушельницької [16, с. 39].

Відповідну групу становлять пам'ятні конверти, випущені до ювілейних дат, марка із портретом співачки, ювілейна монета «Соломія Крушельницька».

Образ великої співачки постійно бентежить творчу уяву сучасних митців. Привертає увагу скульптурний портрет співачки роботи В.Ю. Власова та її барельєф – І. Ю. Кушніра. В експозиції помітне місце займають картини: ліногравюри Є. Удіна «Соломії Крушельницькій» (1963 р.), «Соломія» (1966 р.), портрет Соломії Крушельницької, написаний тернопільським художником С. Данилишиним (1972 р.), літографія А. Крвавича «Соломія Крушельницька» (1982 р.), пейзаж Г. Миколишина «Подільська весна» (1985 р.), «Через терни до зірок» м. Лисака (1986 р.), портрет А. Панчишина «Соломія» (1997 р.), портрет О. Федун «Юна Соломія», ескібрис Я. Омеляна «Соломія Крушельницька» (2007 р.).

Гордістю музею є меморіальна частина – особисті речі співачки. Вони створюють неповторну атмосферу її присутності, дають уяву про її естетичні смаки. З-поміж інших експонатів – вишивана блузка, що була дуже до лиця Соломії [17], також біла блузка ручної роботи [18], а поряд біла сукня, тонко мережана гаптом [19].

Оглядаючи оселю Соломії, відвідувачі звертають увагу на скромні меблі, ті, які стояли ще за життя співачки: старовинна шафка [20], диван [21], м'яке крісло [22], величезне різьблене дзеркало [23].

Атмосферу творчого життя співачки відтворюють рідкісні фотокартки.

Юних відвідувачів цікавить лялька, виготовлена художником-постановником Тернопільського лялькового театру О. Федун «Соломія в ролі Ізольди» з відомої опери Р. Вагнера «Трістан та Ізольда».

У музеї відбуваються наукові конференції, творчі вечори, на майдані Крушельницьких проводяться кожного року 23 вересня традиційне святкування дня народження Соломії Крушельницької.

На майдані Крушельницьких виконували пісні Дмитро Гнатюк, Анатолій Солов'яненко, сестри Байко, Володимира Чайка; читали свої поезії Ліна Костенко, Дмитро Павличко; виступали письменники Ірина Вільде, Ростислав Братунь; проводили творчі вечори поети Тернопільщини: Олег Герман, Володимир Вихрущ, Борис Демків. Серед запрошених були також професори Роман Гром'як та Олег Смоляк.

Працівниками музею був організований і проведений літературно-мистецький вечір «Світло її таланту»; вечір «Пісня дала світу, серце ж Вам лишила» за участю Народної артистки України Любові Ізотової та Заслуженої артистки України Віри Самчук; літературно-мистецьке свято за участю оперної співачки, лауреата міжнародних та Всеукраїнських конкурсів М. Гаврилюк; свято за участю юного талановитого тернопільського співака Едуарда Романюти.

Відбувалися зустрічі з видатними людьми: дослідником життя і творчості співачки – Михайлом Головащенко; академіком, учнем Соломії Крушельницької – Степаном Генсіруком, диригентом та композитором Миколаєм Колесою, академіком, доктором богословських наук, мистецтвознавства Дмитром Степовиком, внучатим племінником Соломії Крушельницької, відомим композитором Мирославом Скориком.

У книзі записів відвідувачів музею є такі рядки М. Скорика «З великим задоволенням відвідав кімнату-музей Соломії Крушельницької, побував у селі, де жили мої предки». А композитор М. Колесса записав: «Любов і пошана до великих синів і дочок народу свідчать про його культуру. Я захоплений виявом пієтизму і пошани громадянства Тернопілля для великої нашої співачки Соломії Крушельницької, яка прославила українську культуру і українську пісню у широкому світі».

М. Колесса, М. Скорик, А. Кос-Анатольський виконували свої музичні твори за старим піаніно XIX ст. фірми «Schwechten».

Для пропагування та подальшого розвитку українських традицій при музеї Соломії Крушельницької діє народний самодіяльний хор ім. С. Крушельницької, Народний фольклорно-обрядовий колектив «Білівчанка», дитячий фольклорний ансамбль «Веселочки» (керівник

Л. Червінська). Гордістю музею і села є колектив талановитих «Соломійок» с. Білої – «Букет Соломійок».

При музеї організовано клуб «Народні перлини» – збирачів фольклору. Були записані і поставлені обряди: «Колядки, Щедрівки», «Маланка», «Степана», «Стрітеня», «Гаївки», «Івана Купала», «Забуті пісні», «Хрестини», «Обжинки», «Весілля» (виряджання молодого з дому, молодої до шлюбу), які транслюються Тернопільським телебаченням.

У музеї постійно проводяться презентації книг, виданих науковими працівниками.

Завдання музею належно зберігати, вивчати і ознайомлювати відвідувачів з цінними експонатами. Однією з форм такої роботи є тематичні виставки, на яких завжди відчутно присутність Соломії Крушельницької. Тематика виставок надзвичайно різноманітна. Вона охоплює як окремі постаті, так і певні мистецькі явища, чи напрямки в культурному житті Східної Галичини.

Працівники музею розробили туристичні маршрути, які пролягли областю і містом. По Тернопільській області: «стежками Соломії Крушельницької» (музей в с. Біла, обласний краєзнавчий музей, музей в музичному училищі ім. Соломії Крушельницької, Бучацький районний краєзнавчий музей, музей-кімната в с. Білявинці); по м. Тернополю: «Тернопіль в житті Соломії Крушельницької».

Колектив музею, спрямований на вшанування і популяризацію діяльності С. Крушельницької, охоче надав допомогу в створенні кімнати-музею Соломії Крушельницької в музичному училищі ім. Соломії Крушельницької м. Тернополя; кімнати-музею Петра Медведика (науковця та фольклориста, дослідника творчості Соломії Крушельницької) в с. Великий Глибочок; в оформленні стенда-виставки, в Великоглибочецькій школі, «Світлиці» в школі с. Біла.

Ми пишаємося, що до створення меморіального музею причетні відомі музейники і науковці І. Герета, Б. Ельгорт, В. Лавренюк; що в музеї працював великий поціновувач таланту Соломії Крушельницької, фольклорист та краєзнавець, дослідник життя співачки П. Медведик; що екскурсії М. Федун викликають захоплення екскурсантів.

Меморіальний музей співпрацює з благодійним фондом «Соломія», який, зокрема, надавав допомогу для проведення конкурсу дітей-

музикантів ім. братів Теленків у I-й музичній школі м. Тернополя. Відтак, у клубі с. Біла оформили стенд і провели свято, приурочене братам Теленкам: Ярославу та Роману – відомим музикантам Тернопільщини, які народилися в с. Біла.

Особлива дружба єднає наш музей з благодійним фондом імені Василя Безкоровайного (м. Сімферополь) в особі голови фонду Богдана Безкоровайного та Народної артистки України Наталією Безкоровайною. Між обома закладами проводиться обмін літературою, публікаціями, надаються матеріали для проведення виставок і вечорів. До 140-річчя від дня народження славетної співачки силами фонду був проведений вечір пам'яті «Велика серед великих», в якому брали участь солісти Кримської філармонії та студенти Кримського університету культури, мистецтв і туризму. Цей мистецький захід знайшов відображення у кримських часописах: «Кримська світлиця» від жовтня 2012 р. – Валентина Настіна «Зірка Соломії Крушельницької»; «Вісник» від жовтня 2012 р. – Богдан Безкоровайний «На вершині світової слави».

За підтримки музею виходить мистецький часопис «Соломія», в якому активними дописувачами є музейники. Ними систематично проводяться зустрічі, творчі вечори, концерти спільно зі студентами Тернопільського музичного училища імені С. Крушельницької. Добра і давня дружба об'єднує музей в с. Біла з Львівським музичним-меморіальним музеєм С. Крушельницької: спільні наукові конференції, обмін публікаціями, рідкісними фотодокументами, спільними дослідженнями окремих тем тощо [24, с. 5].

Колектив музею долучився до встановлення в м. Тернополі пам'ятника С. Крушельницькій, який став окрасою міста.

Тісна співпраця з музеями області, України: Тернопільським обласним краєзнавчим музеєм, музеєм Леся Курбаса, Володимира Гнатюка, Юліуша Словацького, Бережанськими музеями – Богдана Лепкого, краєзнавчим музеєм, музеєм книги; районними краєзнавчими музеями – Борщівським, Денисівським, Бучацьким, Гусятинським, музеєм «Зборівська битва». Співпрацюємо з Волинськими музеями Лесі Українки, Чернігівським краєзнавчим та меморіальним музеєм М. Коцюбинського.

Отже, завдяки активній просвітницькій діяльності меморіальний музей Соломії Крушельницької є важливим осередком культурного жит-

тя Тернопілля й посідає провідне місце серед музейних закладів області. Його вплив на культурно-мистецьке життя краю відбувається завдяки науковій, пошуковій та просвітницькій роботі працівників музею.

Список використаних джерел

1. Герета І. Музей Соломії Крушельницької: Нарис-путівник /І. Герета. – Львів: Каменярь, 1987. – 28 с.
2. Крушельницькі. Митці України. Енциклопедичний довідник. – К.: Українська енциклопедія, 1992. – с. 337 – 338.
3. Віночок Соломії Крушельницької /упоряд. П. Медведик – Тернопіль: Збруч, 1992. – 127 с.
4. Соломія Крушельницька. Спогади, матеріали, листування /упоряд. М. Головащенко. – У 2-х частинах. – К.: Музична Україна, 1979. – 394 с.
5. Фонди Меморіального музею Соломії Крушельницької (далі – Фонди МСК). – Група «Рідкісні книги» 7; 64; 82; 86; 476; 491; ПЛ 311; ПЛ 403; ПЛ 463.
6. Медведик П. Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів /П. Медведик. – Тернопіль: Джура. – 392 с.
7. Соломія Крушельницька та українська духовність /ред.-упоряд. О. Смоляк, П. Смоляк. – Тернопіль: Астон, 2012. – 208 с.
8. Меморіальний музей Соломії Крушельницької: Путівник /упоряд. Н. Зюбровська. – Тернопіль: Джура, 2012. – с. 16
9. Фонди МСК. – Група «Речі» (далі – Р) 15.
10. Фонди МСК Р 16.
11. Фонди МСК Р 17.
12. Фонди МСК Р 18.
13. Фонди МСК. – Група «Нумізматика» (далі – Нум) 3.
14. Фонди МСК Нум 5.
15. Фонди МСК Нум 15.
16. Зюбровська Н., Зюбровський А. Меморіальний музей Соломії Крушельницької. Нарис-путівник / Н. Зюбровська, А. Зюбровський. – Тернопіль: Джура, 2007. – 112 с.
17. Фонди МСК Р 1.
18. Фонди МСК Р 2.
19. Фонди МСК Р 3.
20. Фонди МСК Р 4.
21. Фонди МСК Р 5.
22. Фонди МСК Р 6.

